Predgovor

Bralec bi iz naslova nemara utegnil sklepati, da ima pred seboj še eno knjigo o Francetu Prešernu, nov monografski prispevek k *prešernoslovju*, ki je v zadnjem stoletju in pol proizvedlo naravnost osupljivo množino knjig o tem pesniku, njegovem življenju in delu. A tak vtis je le deloma upravičen, saj pred njim v resnici leži (prva) knjižna študija o Prešernovem »posmrtnem življenju« v slovenskem kulturnem prostoru. Bolj kot s samim pesnikom se ukvarja z njegovimi kritiki, interpreti, promotorji in ustoličevalci; točneje, z mehanizmi *kanonizacije*, ki so pesnika po smrti bleščeče preobrazili v utelešenje narodove biti – *nacionalnega pesnika* in *kulturnega svetnika*. Teoretske (in terminološke) inovacije, ki jih v knjigi poskušam vpeljati in obraniti, seveda že same po sebi onemogočajo, da bi govoril zgolj o Prešernu. Obstaja pa vsaj še en dober razlog, da slovenski primer osvetlim v širši perspektivi. Obravnave nacionalnih pesnikov – tu ne mislim le na domači prostor – so namreč neredko zaprte v horizont nacionalnih literarnih kultur in zato nagnjene k (napačnemu) sklepanju o edinstvenosti, »sindromskosti« lastnega primera. Kot bomo videli, se v (evropskem) primerjalnem kontekstu izriše nekoliko drugačna, bolj niansirana in kompleksna slika.

Knjiga je torej nujno dvodelna: v prvem delu, naslovljenem *Nacionalni pesniki in kulturni svetniki v evropskih literarnih kulturah*, obravnavam širše teoretične in historične kontekste slavljenja, kultov in kanonizacije velikih mož kulture v Evropi, v drugem delu, naslovljenem *Kanonizacija Franceta Prešerna v slovenski literarni kulturi*,

pa se podrobneje lotim kanonične dediščine slovenskega pesnika – a pri tem vseskozi ohranjam primerjalno perspektivo.

* * *

Knjiga *Prešeren po Prešernu* ima razmeroma dolgotrajno genezo, ki se mi zdi dovolj zanimiva, da jo delim z bralcem – še posebej takšnim, ki mu niso domači pojmi, uporabljeni v podnaslovu. Najzgodnejši impulz za njen nastanek, fascinacija s kanonom, sega v moja absolventska leta, ko sem ob koncu minulega tisočletja na ljubljanski komparativistiki pripravljal diplomsko nalogo o sodobnih pogledih na literarni kanon. Moje tedanje razumevanje je bilo bržkone tipično za študenta, ki vneto prebira literarno teorijo; vsekakor pa skladno s prevladujočim razumevanjem kanonizacije kot procesa, ki se – vsaj v kulturni sferi – dogaja skoraj izključno v *diskurzivnem* polju. (Kot bomo videli, poskušam takšno razumevanje v knjigi bistveno razširiti.)

V le nekoliko poznejše obdobje sega moj interes za Prešernovo kanonizacijo in problem njegove vloge pri formiranju slovenske nacionalnosti. Tu lahko povem, da me klasične (lahko bi rekli, kanonične) razlage, ki jih je mogoče povzeti s formulama »slovenski kulturni sindrom« ali »prešernovska struktura«, niso prepričale. Problema sem se z vidika teorije literarnega sistema kritično lotil v *Slovenskem pisatelju* (2007), a se mi je že takrat pokazalo, da bi bilo treba perspektivo razširiti. Pomembna izkušnja zame je bila kmalu zatem priprava poglavja »Romantika na Slovenskem« v *Umetnosti besede 2* (2008), berilu za drugi letnik gimnazij in štiriletnih strokovnih šol, kjer sem se praktično soočil z navzkrižjem zahtev kanonizacijskega mehanizma (kurikulum) in željo, da nekoliko razširim ustaljeni prostor razmišljanja. Še zlasti pa je bilo za razvoj mojih pogledov odločilno pisanje poglavja o Prešernu za četrti (zadnji) zvezek zbirke *History of the Literary Cultures of East-Central Europe* (2010), kjer je ob imenitnem uvodu urednika Johna Neubauerja zbranih osem študij nacionalnih pesnikov – od poljskega »narodnega preroka« Adama Mickiewicza do Hayyima

Nahmana Bialika, nacionalnega pesnika Izraela. Ta zbirka je po eni strani potrdila vtis, da so nacionalni pesniki temeljito zaznamovali večino literarnih kultur omenjene regije, a je obenem razkrila, da so *primerjalne* študije njihove kanonizacije v povojih, da še nimamo primernih teoretičnih orodij zanje ter da celo raziskave kulturnega nacionalizma, ki so se veliko ukvarjale z vlogo literature pri oblikovanju narodov, še niso ustrezno ovrednotile vloge teh nenavadnih figur in njihovih kultov.

Ravno v tistem času je z oddaljene Islandije k nam prišla inovativna pobuda, da bi na nacionalne pesnike pogledali skoz prizmo »kulturnega svetništva«. Priznati moram, da me je koncept *kulturnega svetnika* na začetku navdajal z rahlim nezaupanjem, a se je sčasoma – zlasti v kombinaciji s *kanonizacijo* – izkazal za izjemno produktivnega, saj je odprl povsem nove perspektive raziskovanja. Prvi nasledek omenjene pobude je bila delavnica z naslovom »Cultural Saints«, ki jo je na Univerzi v Amsterdamu januarja 2010 gostil Joep Leerssen, urednik *Enciklopedije romantičnega nacionalizma v Evropi*. Isto leto je stekla bilateralna raziskava »Islandski in slovenski kulturni svetniki«, namenjena primerjalnemu preučevanju kanonizacije pesnikov Franceta Prešerna in Jónasa Hallgrímssona, leto pozneje pa je v okviru kongresa evropske komparativistične zveze REELC/ENCLS na Ohridu potekal še tematski panel »Cultural Saints of the European Nation States«. Kontinuirano skupinsko delo se je nadaljevalo jeseni 2014, ko sem na Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU prevzel vodenje projekta »Nacionalni pesniki in kulturni svetniki Evrope: komemorativni kulti, kanonizacija in kulturni spomin« (J6-6846). Triletno raziskavo, katere rezultat je tudi ta knjiga, je financirala ARRS; v njej je sodelovalo enajst raziskovalk in raziskovalcev z domačega inštituta in s partnerske ljubljanske Filozofske fakultete. V tem okviru smo leta 2015 izpeljali tudi tri znanstvena srečanja, ki so opazno razširila mojo perspektivo: v Ljubljani slovensko konferenco »Kulturni svetniki in kanonizacija« (izbrani prispevki so leta 2016 izšli v knjižni obliki), v Galwayu na Irskem tematski panel »The Romantic (Be)Longing and National Poets« ter v Amsterdamu v sodelovanju

s tamkajšnjo univerzo simpozij »Canonization of 'Cultural Saints': Commemorative Cults and Nation-Building in Europe«.

Medtem sva z islandskim kolegom Jónom Karlom Helgasonom intenzivno snovala knjigo, v kateri bi zgodovinski in teoretični zaris problematike primerjalno dopolnila s študijama primerov domačih nacionalnih pesnikov. O tem sva razmišljala že od junija 2010, ko je Jón Karl prvič obiskal Slovenijo in na moje nemajhno presenečenje predlagal, da knjigo napiševa kot soavtorja. Zamisel mi je bila všeč in v šestih letih, ko sva delo na daljavo kombinirala s srečevanji v raznih evropskih mestih, je nastala knjiga *National Poets, Cultural Saints: Canonization and Commemorative Cults of Writers in Europe*, ki je v začetku leta 2017 izšla pri nizozemski založbi Brill, v zbirki »National Cultivation of Culture«. V nekem trenutku se mi je seveda zdelo mikavno (in enostavno) pomisliti, da bi omenjeno knjigo prevedel v slovenščino, toda nazadnje sem se vendarle odločil, da za slovenske bralce pripravim nekaj drugega. In sicer ne zato, ker bi se mi zdela podrobna študija kanonizacije Jónasa Hallgrímssona manj zanimiva (konec koncev tudi v to knjigo vključim krajšo primerjalno študijo o Hallgrímssonu in Prešernu), temveč zlasti zato, ker sem se želel Prešernu in njegovi kanonizaciji posvetiti veliko podrobneje, kot je bilo to mogoče v knjigi, napisani za mednarodno občinstvo. V *Prešerna po Prešerenu* sem tako poleg snovi, ki je prišla v poštev za angleško knjigo, vključil še gradivo, ki je nastajalo zadnjih deset let v različnih kontekstih – od študije zgodnjih literarnih artikulacij slovenske nacionalnosti in primerjalnih obravnav Prešerna in češkega nacionalnega pesnika Karla Hynka Máche do raziskave spominskih obeležij, v kateri se otipljivo razkrije teritorialni doseg Prešernovega kulta. Pri pisanju sem se deloma naslanjal na že objavljene tekste, bodisi slovenske bodisi angleške, a sem jih temeljito predelal; zlasti poglavja o Prešernu pa prinašajo večinoma svež material. Vse skupaj sem poskušal kajpada skrbno sestaviti v novo, sklenjeno celoto – toda o uspešnosti teh prizadevanj bo sodbo treba prepustiti bralcu.

* * *

Preostane mi še prijetna naloga, da se zahvalim vsem, ki so prispevali k nastanku knjige. Članom slovenske projektne skupine (Moniki Deželak Trojar, Jerneju Habjanu, Andražu Ježu, Marku Juvanu, Alenki Koron, Joli Škulj in Luki Vidmarju z domačega inštituta ter Bojanu Baskarju, Urški Perenič in Ireni Samide z ljubljanske Filozofske fakultete) se zahvaljujem za ustvarjalne pobude, Luki in Bojanu za komentarje k modelu kanonizacije, Jerneju pa za tehtne pripombe k različnim verzijam mojih besedil. Marku Marinčiču sem hvaležen za komentarje k razdelku o slavljenju antičnih pesnikov, recenzentu Miranu Hladniku za stvarne prešernoslovske pripombe in avtorskopravne nasvete glede objave ilustracij, Petru Vodopivcu in Božidarju Jezerniku pa za kritično branje sklepnega poglavja o »slovenskem kulturnem sindromu«. Mnogi raziskovalci so prispevali k idejam, ki jih razvijam – zlasti tisti, ki so širili moja obzorja na konferencah, in številni drugi, ki jih omenjam v bibliografiji. Kolegice in kolegi z različnih koncev Evrope so mi bili v neprecenljivo pomoč tudi pri zbiranju fotografij in urejanju dovoljenj, in sicer (v abecednem redu) Ágnes Balasi, Bojan Baskar, Jasna Dokl Osolnik, Damir Globočnik, Sandór Hites, Georg Jäger, Gorazd Kavčič, Roman Koropeckyj, Sigríður Melrós, Janez Polajnar, Jaume Subirana i Ortín, Levente T. Szabó, Katre Talviste, Carme Torrents Buxó, Bela Tsipuria, Mirjana Janakieva in Marjana Žibert.

Nekaterim se čutim dolžnega še prav posebej zahvaliti. Najprej predstojniku našega inštituta Marku Juvanu: ne le zato, ker nam v teh humanistiki nenaklonjenih časih omogoča sproščeno in ustvarjalno delovno okolje, temveč tudi zaradi sijajnih idej in prispevkov v vseh fazah te raziskave, na koncu pa še za skrben pregled rokopisa. Zahvalo dolgujem tudi Joepu Leerssenu in Ann Rigney za njun navdih, podporo in gostoljubje na konferencah v Utrechtu (2012) in Amsterdamu (2015). Nadalje sem hvaležen pokojnemu Johnu Neubauerju, komparativistu in kulturnemu zgodovinarju, ki je navdihujoče odprl vrata primerjalnemu raziskovanju nacionalnih pesnikov – žal nas je John predčasno zapustil jeseni 2015, tik pred amsterdamsko konferenco. Nazadnje se zahvaljujem Jónu Karlu Helgasonu, so-

avtorju najine angleške knjige in dobremu prijatelju, s katerim mi je v resnično veselje sodelovati. *Prešeren po Prešernu* sicer nosi (le) moj podpis, a vsem omenjenim prav gotovo nekaj dolguje.

Dolguje pa tudi mojim družinskim članom – ženi Tini, sinovoma Vidu in Juriju in hčerkama Katarini in Ani. Da se jim vsaj deloma oddolžim za potrpljenje, jim posvečam tole knjigo.

V Ljubljani, 21. aprila 2017